

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kivül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

T ü n ö d é s e k.

Török Pál püspök urnak a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ folyó évi 10, 11 és 12-ik számaiban megjelent következő cikke felett: „A magyar ev. ref. egyház zsinatáról és a zsinati előmunkálatokról.“

III.

(Folyt. és vége).

Török Pál püspök ur szerint, a tiszántuli ref. egyházkerület midőn a zsinattartásra vonatkozólag indítványát megtette, azt elhirtelenkedve, kellő megfontolás nélkül, praecipitálva bocsátotta ki.

Olvashatni a Magyar prot. egyházi és iskolai Figyelmező 1877-évi folyamában Révész Imre urnak „A zsinattartás ügyének multja a tiszántuli ref. egyházkerületben“ czimű történelmi dolgozatából és kimutatásából, hogy már 1838-ban a Pesten tartott konvent jegyzőkönyvének 4-ik száma szerint, a zsinat tartását mind a négy egyházkerület közösen ohajtotta. A tiszáninenni egyházkerület 1846-évben szintén kifejezte a zsinattartás iránti akaratát és felhívta a testvérkerületeket annak megvalósítása ügyében közreműködni. 1848-ban is midőn B. Eötvös József miniszter által felszólítottak a ref. egyh. kerületek, hogy kívánják-e a budai zsinat kánonainak megerősítettését, mert ő azt kieszközölni kész leend? szintén voltak kerületek, melyek az egyh. rendezés tekintetéből, mielőbb a zsinat megtartását ohajtották. — 1856-ik évtől kezdve még határozottabban hangoztatták az egyházkerületek az alkotmányozó zsinattartás iránti ohajtásukat, mind a Felsőházhoz intézett felirataikban, mind pedig azon tekintélyes küldöttségek által, melyek Bécsben 1857. ápril 20-án 1860. január végén ő Felsőház előtt személyesen megjelentek; egész tisztelettel kérvén, hogy „engedtessek meg nekik *autonomikus zsinatba* egybegyűlve önállóan törvényeket alkotni“ stb. stb. — És ime mégis midőn a tiszántuli egyházkerület 1877-ben előáll azon indítványával, hogy mielőbb egy alkotmányozó zsinat tartassék s annak elérésére tétessenek meg a szükséges előintézkedések, miképen vádolható elhir-

telenkedéssel, hiszen egy régi ohajtásnak, egy közös szükségérzetnek adott az által kifejezést. — S ez nem praecipitatio, hanem a történelmi tények rendes folyamánya, hogy miután még mindig hiányzik a magyar ref. egyházban az országos egység, szerves egyházalkotmány stb, tehát mindez létesítatessék vlódi törvényes uton.

De T. P. ur szerint, nemcsak az indítvány van elhamarkodva téve, hanem az ez érdemben tett eljárás és intézkedés is mind praecipitálva van. Mert ime a konventi bizottság munkálatával még egészen készen sincs, már is sürgeti a konvent összehívását s azután a zsinat mielőbbi megtartását.

Szó sincs róla, hogy a konventi bizottság nagy mértékben érezvén, miszerint több fontos és halasztást alig szenvedhető ügy megoldását illetőleg gyors tettekre volna szükség; nevezetesen belátva, hogy a protestáns tanügy terén közszellem megteremtése, egyenlő törekvés és eljárás létrehozatala volna kívánatos; továbbá az orsz. domestica, belmisszió, a hivek lelki épületéről való czélszerűbb gondoskodás stb — mind csak a kegyes ohajtások tárgyait fogja képezni, míg valódilig szervezve nem leend a református egyház; — mert azokban a fontos ügyekben az egyházkerületek egyenkint alig tehetnek valami nagyobb szerű és az egész ref. egyház egyetemére kiható, biztos és maradandó értékű intézkedést: tehát lelkéből ohajtotta, hogy mindezen fontos ügyek, az egyedül illetékes és törvényes uton, a zsinat által mielőbb megvalósulást nyerhessenek, azért fejezte ki azon ohajtását, hogy munkálatait az egyházkerületek már e tavasszal tartandó gyűléseikben vegyék tanácskozás alá. — S bizott abban is, hogy az egyházkerületek bölcsesége és jóakarata a hézagos és hiányos munkálatokat ki foghatván pótolni és javíthatni, a zsinatra való készületben mind előbb-előbb haladhatunk. — Az is igaz, hogy az iskolaügy rendezésére vonatkozó javaslat, még csak ezután fog elkészülni. Hanem e tekintetben a bizottság késlekedését és czélba vett eljárását kimenti, és okadatolja

azon körülmény, hogy az iskolaügy szorosan véve, az egyházalkotmányhoz nem tartozik, a honnan a bizottság kiküldését s működési körét meghatározó jegyzőkönyvben egy szóval sincs említés téve arról, hogy a bizottság e tárgyra is kiterjeszse figyelmét, úgy hogy ha szorosan ragaszkodik a jelzett jegyzőkönyvhöz, azt egészen mellőzhette is volna; hanem miután tudta és mélyen érezte a bizottság, hogy hazánkban mennyire össze van forrva a protestáns egyház az iskolaügygel, annyira, hogy valódi protestáns iskolák fenállása nélkül egyházunk élete is veszélyeztetve van, azért vette fel az iskolaügyet külön és önállólag. És hogy annak a tárgyalását éppen a konvent megtartása előtti napra tűzte ki, az pedig magyarázatát abban leli, mert a mindenesetre költségekkel járó összejövetelek számát — a mely költségek éppen T. P. ur szerint meg is ijjeszthetik a kizsartolt egyházközségeket és egyháztagokat — kevesbiteni kívánta. — Különben az iskolaügy, a zsinatra csak az általános elvek meghatározása szempontjából tartozván, e javaslatnak csekély véleményem szerint minél egyszerűbbnek és rövidnek kell lenni, az országos egyházi tanács jogkörébe tartozván a tanügy mezején megkivántató részletes intézkedések és eljárások megtétele és szabályozása.

Török Pál ur az unificatio vádját is felhossa a bizottság munkálata ellen, pedig ha kellőleg figyelembe vesszük, elég szabad tért enged az a javaslat, úgy az egyes egyházközségeknek, mint az egyházmegyéknek és kerületeknek autonomikus belkörü intézkedések megtételére. P. o. a 17. § szerint „Az egyházközségi közgyűlések alakulásának és működésének módját, valamint azt is, hogy tagjai választott képviselők legyenek-e vagy az egyházközség választásra jogosult minden tagja: az egyes egyházkerületek szabályrendelettel állapítják meg.“ — 23. §. „A presbyterium tagjai 4—10 évre választatnak.“ — 25. §. „A presbyteriumban időközben megüresedett helyek betöltése felől ismét saját gyakorlatuk szerint intézkedhetnek az egyes egyházközségek.“ — 39. §. b), 50. §. c) Az egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbírák számának meghatározása az egyházkerületek belkörü intézkedésének hagyatik fen. 50. §. b) Az egyházkerületi közgyűléseken az egyházmegyei képviselők számának meghatározása is a kerületek belügye stb. stb. Mindezek az intézkedések éppen nem utalnak unificatióra. Főképp pedig a zsinati képviselők választására adott tervezet keresztülvitelére nézve van nagy aggodalomban az érdeemes püspök ur, hogy t. i. H.-M.-Vásárhelyen vagy Debreczenben, a mely helyeken 6—7 ezer választó

is lehet, hol gyűlnek össze ezek a választók s egyenértékű lesz-e szavazatuk? A kivitelnekutját és módját majd megtalálják az illetők, mert az, hogy a zsinati képviselők választásába minden lelkészválasztásra jogosított egyén befolyhasson, ez egészen protestáns elv. Ugyanis minden protestáns egyháztag joggal megkövetelheti, hogy azon testület megválasztásához hozzájárnlhasson, mely hivatva van egyháza alkotmányát megállapítani és módosítani, az isteni tisztelet alakját és rendjét megállapítani, az ünnepeket meghatározni, az egyházfegyelmet szabályozni, énekes-könyv, agenda, vallástani kézi könyv, bibliafordítás stb. ügyében intézkedni; midőn tehát ily lényeges és lélekben járó ügyek felett határozhat én felettem, protestáns egyháztag felett a zsinat, akkor azon szabadságból folyólag, melyet nekem a protestantismus biztosít, igényelhetem, hogy szavazatom legyen azon egyénekre, kik azokat helyettem s képemben eszközölni fogják; és ez, habár unificatio is, de legközvetlenebb és legszentebb protestáns öntudatomnak és lelkiismereti szabadságomnak jogkövetelménye.

Szólhatnék még azon éppen nem aesthetikus hasonlatról, mely a bizottság azon eljárására vonatkozólag fölhozatik, hogy utasításához és kiküldetéséhez hiven, a legközelebbi zsinat tanácskozási szabályzatának és ügyrendének tervezetét is merészelt elkészíteni; — vagy hogy a lelkipásztorok teendőit meghatározó törvények között oly általános jellemű jó tanácsok is miért és mi alapon foglalhatnak helyet? Elmondhatnám, hogy a mint van különbség a lelkipásztorkodástan és keresztyéni vagy bölcsészeti erkölcsstan között, ép úgy különbözik a haza polgáraitra vonatkozó, országos törvények és közvetlen a lelkészekre, vagy egyházi belhivatalnokokra tartozó törvények megalkotása is egymástól nemcsak lényegben, de külső alakzatokban is. Nemkülönben az egyházi törvénykezési eljárásra vonatkozó megjegyzéseket is kellő mérvökre alá szállithatnám; de miután meggyőződéseim szerint csak akkor fogjuk a zsinat ügyét kellőleg előkészíteni, ha a nyilvánuló felfogásokat és nézeteket mind kellő figyelemre méltatjuk: az igen tisztelt püspök urnak ezen észrevételeire bővebben nem terjeszkedem ki. Jól tudván azt, hogy az a konventi bizottság a legnagyobb készséggel elfogadja, ha jobbakra tanittatik, és csak örülni fog, ha munkálatának minden egyes pontja eltöröltetik és helyesebbel pótoltatik; kő kövön ne maradjon abból az egész javaslatból, csak haladhassunk és mehessünk tovább, jelszavunk levén: győzzön a mi jobb!

Summa summarum: haladjunk a megkezdett

uton, és miután egyháztörténelmünk kétségtelen bizonyossága szerint a konventek, mint csak szükségből és kényszerűségből tartott tanácskozások — Nationalis Synodus nem tartathatván — nem voltak képesek ref. egyházunk kebelében az országos egységet megteremteni, a zsinat utján mint egyházkormányzatunk terén életbeléptetendő állandó organum alapján kísértük meg a kitűzött magasztos cél elérését, Ezt követelik a zsinat presbiteri rendszer elvei, melyeknek hivei gyanánt valljuk magunkat; tehát hódoljunk azoknak kövessük azokat, nemcsak szóval hanem tényleg is.

Ezen felfogás azonban, távolról sem foglalja magában azon gondolatot mint képzelgést, mintha már minden jól el volna készítve a zsinattartásra, tehát nincs egyéb hátra minthogy a zsinat termének ajtajai feltáruljarak és a választottak abba belépjenek; sietve elhamarkodva tenni ez ügyben nem szabad, — csak a munka megakasztását sajnálnám, mert akkor ismét bizonytalan időre hátra vettünk, pedig bizonyára megfeneklik a — zsinattartás zászlójával kiindult hajócska, — ha a kormányosok hűségesen és lelkiismeretesen nem működnek; ha kedvező szél helyett, ellenkező irányból támadt szélvizek hullámokat dobnak utja elébe, még hajótörést is szenvedhet; szívvvel lélekkel egyengessük és biztosítsuk tehát annak az utját.

Imé ezekben adtam kifejezést tünődéseimnek a főt. T. P. ur czikke felett. Engem is egyedül egyházunk iránti benső szeretetem vezérelt, jól tudván azt, hogy most kiválólag szükség van egymás megértésére, csak egység és szeretet idézhetvén elő biztos eredményt.

Tóth Sámuel.

Észrevételek a Zsinati előmunkálatok IV. szakaszára.

N. t. egyházmegyei közgyűlés! A magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztett „Zsinati előmunkálatok“nak IV-ik — a „törvénykezési rendtartás“-ra vonatkozó részére néhány igénytelen észrevételt vagyok bátor a következőkben előterjeszteni, s a n. t. egyh. m. közgyűlés nagyra becsült figyelmébe ajánlani.

I.

Nézetem szerint a fegyelmi eljárás igen komplikált, fölösleges formásokkal terhelt, nehézkes, s tekintve különösen azon körülményt, hogy az egyházi bíróságok nem lehetnek permanensek, s csak hosszabb időközökben üléseznek, a fegyelmi eljárás, célját veszélyeztetően hosszadalmas.

Ezen állításom bizonyítására, csak a tervezett eljárás főbb részeire kell utalnom.

A terv szerint a panasz vádlottal közöltetik. Erre panaszlott szóval, vagy írásban nyilatkozik. Esetleg a panasz, és nyilatkozat fölött az egyházi ügyész meghallgattatván,

a fegyelmi bíróság az iránt határoz, hogy a fegyelmi eljárás elrendelendő-e vagy nem? Ezen határozat ellen minden érdekelte fél fellebbezéssel és esetleg semmisségi panaszszal élhet. Ha a fegyelmi eljárást elrendelő határozat jogerőre emeltetik, tehát felebbezés esetében, ha a határozat helybe hagyatott, a fegyelmi bíróság ismét összeül. s határoz a vád megvizsgálásának szüksége fölött. Ezután következik még csak a vizsgálat. Miután a vizsgálat befejeztetett, s az összes irások a fegyelmi bírósághoz beterjesztettek, s bizonyos esetekben az egyházi ügyész ismét meghallgattatott, a fegyelmi bíróság ismét összeül, — és vagy vádhatározatot hoz, vagy a fegyelmi eljárást megszünteti. A vádhatározat felebbezhető. Tehát még mindeddig nem ért el az eljárás az ügyéremig; csak a vádhatározat után, mely felebbezés esetében a felsőbb bíróság által hozatott meg, tüzetik határidő végtárgyalásra, s e végtárgyalás eredménye szerint hozza meg a fegyelmi bíróság az ítéletet, ha ugyan még előbb a vizsgálat pótlása el nem rendeltetik. Az ítélet ellen, magában érthetőleg, felebbezésnek és semmisségi panasznak van helye.

A ki a gyakorlati életet ismeri, az az eljárásnak ezen általános vázlatából meg fog győződni, hogy a tervezett eljárás mellett a fegyelmi ügyek évekig fognak tartani. Vegyünk csak egy esetet, mely az egyházmegyei törvényszék illetékességéhez fog tartozni. Rendes, mondhatni legjobb esetben, négyszer kell összejönni a fegyelmi bíróságnak, míg ítéletet hozhat, vagy is az ügyet érdemileg eldöntheti. Tekintve azonban, hogy a közbeszóló határozatok ellen felebbezésnek és semmisségi panasznak van helye, jogorvoslatok esetében még az egyházkerületi törvényszék helybe hagyó határozatát be kell várni, mielőtt az eljárásban tovább haladhatna. Jegyezzük fel már, hogy a felebbezési bíróság semmisségi esetet fedez fel, az első eljárást feloldja, az eljárást újra kell kezdeni, vagy a végtárgyaláskor tűnik ki, hogy pótvizsgálatra leend szükség, vagy épen a felebbezési bíróság rendeli el a pótvizsgálatot, mely esetekben ismételt végtárgyalások lesznek tartandók. Ily eljárás mellett lesznek fegyelmi ügyek, melyeket egyik nemzedék a másiktól örökölni fog.

Aggályom ellen talán hivatkozhatnék valaki a bírák és bírósági hivatalnokok elleni fegyelmi eljárásra. Eltekintve azon tényről, hogy ezen eljárás a bírósági körökben is nehézkesnek találhatók, az egyházi fegyelmi ügyekre azért nem alkalmazható, mert az egyházi bíróságok nem ülhetnek együtt permanenter, míg a bírák és bírói hivatalnokok fegyelmi ügyben illetékes bíróságok permanensek. Tehát a világi bíróságok mindennapi bureau-i munka mellett legyőzhetik azon nehézségeket, miket az egyházi törvényszékeknek legyőzni alig lehetne. Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagynunk, hogy a bírák és bírói hivatalnokok fegyelmi ügyekben képzett és praktikus jogászok járnak el, kik a formalismus szövevényeiben nem könnyen tévednek el, s eljárásukban állandóan ezen szakra alkalmazott vizsgáló bíróság és kir. ügyészség által vannak támogatva s hogy a védelmet rendszerint ügyvédek vezetik. Ily apparátussal az egyházi bíróságok nem rendelkeznek. A nem jogász bíróságok és vizsgáló biztosok a formások tömegében könnyen tévedhetnek semmisségi panaszokra, s az eljárás megsemmisítésére adhat alkalmat, mi által a fegyelmi ügy még inkább bonyolítottatik.

A perrend formáságai lényegileg azon célra szolgálnak s azon célra kell szolgálniok, hogy a jog, az anyagi igazság kiderítették s az önkény által el ne nyomattassék, a tényállás tárgyilag és alányilag, a maga valóságában hozassék a bíró elé! E célra szolgáló eszközöket biztosítani szükség, de a formalismus bizonyos határon túl már nem e célra szolgál, hanem az ügyesebbnek eszköze leend a kevésbé ügyes ellenében, különösen nem szakbíróságok előtt.

Az egyházakban a közbéke és nyugalom, magának a panaszlottnak érdeke követeli, hogy a fegyelmi eljárás gyorsan és biztosan vezetessék le. Ha a fegyelmi eljárás alkalmat fog szolgáltatni, hogy például egy vádlott lelkész feje fölött évekig függjön a damokleszi kard, ez által alkalmat fog szolgáltatni arra is, hogy azon egyházban, melyben a vádlott lelkész

lakik, az egyházi béke éveken át legyen földulva, azon egyház akkor, az eljárás egész ideje alatt a pártok küzdelmének leendő színtere, melyen a vallásos és erkölcsi életet a cselszövény, erőszakosság, a harag és gyűlölség nyilvánulásai váltják fel.

Nézetem szerint tehát a fegyelmi eljárást jelentékenyen egyszerűsíteni kellene.

Azon célra, hogy az anyagi igazság kiderítették s az önkény elnyomásától megóvassék, biztosítékot nyújthat nekünk:

1. a független és érdektelen vizsgáló biztosok által vezetett vizsgálat,
2. a közvetlen szóbeli, s szabály szerint nyilvános tárgyalás,
3. a helyesen renpezendő jog-orvoslat, s
4. a független és érdektelen bíróság.

Ezen elvi nézetek alapján, az egyházi bíróság és törvénykezési rendtartás tervezetének 37., 40., 43., 46., 47., 48. és 50. §§-ait következőleg vélem és indítványozom módosítani.

37. §. A fegyelmi panasz a fegyelmi bíróság elnökéhez írásba foglalva adandó be. Fegyelmi eljárás megindítása iránt hivatalos megkeresés ugyan ezen bíróság elnökéhez intézendő.

40. §. A fegyelmi panasz vagy hivatalos megkeresés a fegyelmi bíróság elnöke által a panaszlottal oly utasítással közzöltetik, hogy arra bizonyos határidőben, akár szóval, akár írásban nyilatkozzék. A szóbeli nyilatkozat jegyzőkönyvbe vezetendő. A panasz, illetőleg megkeresés és a nyilatkozat, vagy ha nyilatkozat nem adatott, az ezt tanúsító elnöki jelentés alapján, ott, hol rendes egyházi ügyész van alkalmazva, az ügyész meghallgatása után, a fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárás elrendelése, vagy beszüntetése iránt határoz, egyszersmind, ha vizsgálót lát szükségesnek, a vizsgálatra két biztost küld ki. Ezen határozat a panaszlóval, panaszlottal esetleg az egyházi ügyészszel, vagy azonnal meghirdetés, vagy ha az érdeklettek jelen nincsenek, írásban közlendő.

Ezen határozat ellen felek egyszeri felebbezéssel élhetnek, mely ha a határozat az érdekletteknek szóval adatott tudomásukra, azonnal bejelentendő; a határozat kézbesítése esetében pedig 8 nap alatt írásban adandó be. Ha a felebbezés szóval jelentetett, az a határozat meghirdetésétől számított 8 nap alatt írásban indokolható. Elkésetten beadott felebbezés vagy indokolás a fegyelmi bíróság elnöke által utasították vissza.

A vizsgáló biztosok ugyanazon ügyben, melyben a vizsgálatot teljesítették, nem bíraskodhatnak.

43. §. Ha a 40. § értelmében hozott határozat jogerőre emelkedik, az ügyiratok a vizsgáló biztosoknak elnökiileg kiadatnak. A vizsgáló biztosok kihallgatják a vádlottat, a panaszost, valamint azon tanukat, kikre az érdeklített felek részéről hivatkozás történt (stb. mint a tervezet 44. §-a).

A 46. és 47. §§-ok kihangyandók lennének. A 48. § pedig következőleg lenne pótlendő:

48. §. A vizsgáló biztosok a vizsgálat befejezte után az iratokat a fegyelmi bíróság elnökéhez beküldik, ki az ügy tárgyalására határidőt tűz ki; arról amennyiben a fegyelmi bíróság mellett r. ügyész is van alkalmazva, az ügyészt, valamint a panaszlót és panaszlottat értesíti, s a tárgyalásra az 56 §-ban irt joghátrány terhe alatt őket megidézi. Az érdeklettek szabadságukban áll tanukat a tárgyalásra magukkal hozni.

50. § helyett: A tárgyalás szóbeli és rendszerint nyilvános. A fegyelmi bíróság azonban közérkölciség megóvása szempontjából, a nyilvánosság kizárását a tárgyalás alkalmával, vagy folyamában is, elhatározhatja. Ily esetben is azonban a panaszlott és panaszló 2—2 tanut magukkal hozhatnak a tárgyalásra. Az ítélet minden esetben zárt ülésben hozandó.

Ennek megfelelően hasonló értelemben lennének a tervezet 21. és 31. §§-ai is módosítandók.

Az eként szervezett fegyelmi eljárásban nem foglalna helyet külön határozat a vizsgálat szükségessége fölött; nem foglalna helyet a semmiségi panasz fegyelmi eljárást elren-

delő, vagy megszüntető határozat ellen; nem lenne a fegyelmi eljárást elrendelő határozat után külön vádhatározat, s nem lenne ez ellen felebbezés.

Az előre bocsátott indokolás után, az általam indítványozott módosítások közül még csak a tárgyalás nyilvánosságára kívánok rövid megjegyzést tenni.

A nyilvánosság egyik biztositéka az igazságszolgáltatásnak, különösen szóbeli tárgyalásoknál. Vádlók, vádlottak mérsékeltébbek, tanuk tartózkodóbbak nyilvánosság előtt, különösen a tényállást ismerő felek előtt valótlanságokat állítani. A nyilvánosság a bíróságot ellenőrzi s megnyugtatót ad az érdeklített közönségnek. A nyilvánosság tanit, a kötelességek lelkiismeretes teljesítésére int, mindenki őrizkedvén attól, hogy nyilvánosan alaposan vádolható legyen; de egyszersmind védi is az ártatlant, a nyilvánosság alkalmat adván a közönségnek meggyőződést szerezni, hogy a felmentés nem a bíróság kedvezésének, vagy visszaélésnek tulajdonítható, mely gyanúsításra a zárt ajtók mögött tartott tárgyalás az emberi gyöngeséget annyira kihívja. Ha a tárgyalás nyilvánosságát konkrét esetben a közérdek tiltja, a fegyelmi bíróság zárt ülést rendelhetvén el, a közérdek követelményének eleget tehet.

II.

Nem érthetnek továbbá egyet a tervezetnek a jogorvoslatokra vonatkozó intézkedéseivel sem. A tervezetben ítéletek ellen is csak egyfoku felebbezés van megengedve, *akár megváltoztassa a felebbezési bíróság az első bírósági ítéletet, akár helyben hagyja.* Igaz, hogy a másodfoku felebbezés, fegyelmi esetek nem mindenikében keresztül vihető, így nevezetesen azokban, melyekben az egyházkerületi törvényszék első folyamódásilag ítél: de e körülmény nem igazolja azon felfogást, hogy a másodfoku felebbezés minden esetben, és akkor is kizárassék, midőn az egyházi bíróságok szervezete mellett a felülvizsgálat lehetősége meg van. Különben is jól tudjuk, hogy habár a rendszer teljessége megköveteli, hogy az eszperesek és segédgondnokok, sőt, püspökök és főgondnokok fegyelmi ügyeinek is illetékes, még pedig magasb foku első folyamódásu bíróság jöltsék meg, azonban ily fegyelmi ügyek alig vagy a legritkább esetben fognak előfordulni s a fegyelmi esetek csaknem kivétel nélkül az egyházközségi bíróság, vagy egyházmegyei törvényszék illetékességéhez utalt esetekből fognak állani. Azért tehát, mert az egyházkerületi törvényszéktől, mint első folyamódásu bírói hatóságtól másod fokozatu felebbezést használni nem lehet — melyre előre láthatólag évtizedeken át sem fog egy eset előjönni — nem lenne helyes, ugy szólván mindennapi esetekből a másod foku felebbezés jogát elvonni.

Véleményem szerint is, másodfoku felebbezésnek csak ítéletek ellen és csak azon esetben lenne hely adható, ha a másod folyamódásu bíróság az első folyamódásu bírósági ítéletet megváltoztatta. Ez esetbeo azonban a másod bírósági ítélet ellen a felebbezés feltétlenül megengedhető volna. Nagy erkölcsi és anyagi, egyéni és közérdekek foroghatnak fen fegyelmi ügyekben s ha két bíróság a kérdést ellentétesen fogta fel s különbözően ítélte meg, minő megnyugvást nyújthat a vesztes félnek a másodbírósági ítélet arról, hogy épen ezen felfogás volt helyes és igazságos? Már magából azon körülményből, mert két bíróság ellentétesen határozott, következik, hogy a fenforgó kérdés kétes, vitás kisértet alá kell tehát vonni az esetet, hogy megtudhassuk, a mennyire az emberileg lehetséges, vajon a két bíróság közül melyik tévedett? Gyakorlat szerint is ha a másodbírósági ítélet megváltoztató, minden sorrendben meg van engedve még egy felebbezés. Az ügy gyorsítása, igaz, hogy nagy érdek, hanem a gyorsítást a fegyelmi eljárás alatt szükség eszközölni: de két különböző ítélet ellen, a felebbezést azon indokból kizárni, annyi, mint rendkívüli előkészületek után befejezetlenül hagyni a munkát.

A semmiségi panasz nem pótolhatja a fellebbezést, pedig a tervezet, mint az indokolásból kitünik, a felebbezési bíróságok határozatai ellen ily czélból engedne sem-

miségi panaszt, még pedig az egyházmegyei törvényszéktől nem is közvetlen az egyházkerületi, hanem az országos egyházi főtörvényszékhez.

A semmiségi panasz perrendi fogalma szerint az eljárás alaki szabályainak megsértése indokából használható. De tegyük fel az esetet, hogy az alaki szabályok megtartottak, s a törvény alkalmazásában tévedt a bíró, — miként segíthet akkor semmiségi panasz folytán a semmitő székül megjelölt országos egyházi fő törvényszék, mely ez esetben csak is annak vizsgálatára szorítkozhatik, hogy az eljárás alaki szabályai meg voltak-e tartva?

A mi a semmiségi panasz eseteit illeti, véleményem szerint az eseteknek taxatív felsorolása fölösleges. Az eseteknek ily taxatív meghatározása soha sem kimerítő. A gyakorlat, rendszerint, a törvényben felsorolt esetekhez még számos esetet sorol. Így voltunk a polgári törvénykezési rendtartásban felsorolt esetekkel. A törvényben megnevezett 22 eset közül a semmitőszék ma már kevesebb-szer hivatkozik egy valamelyikre, mint oly semmiségi okra, mely a törvényben nincs megnevezve. Érezte e nehézséget a jelen egyházi törvénykezési rendtartás-tervezet tisztelt szerkesztője is, mert a 92 §. 1. pontjában, oly elvi meghatározást foglalt, melyben a többi nyolcz eset már befoglalva van; tehát a 2—9-ig terjedő esetek megnevezése fölöslegessé vált.

Az országos egyházi főtörvényszékben, külön semmitőszéknek szervezése csak az eljárás hosszadalmasságát eredményezné, a jogorvoslati rendszert pedig bonyolítaná. A forma-kérdések megbirálására azon felebbezési hatóság, mely az érdemben ítélne, bizonyosan kellő képességgel bír. A polgári eljárásból is czéloztatik a külön semmitőszék töröltetni, s már a legújabb eljárási javaslat a közvetlen felebbezési hatóságot bizza meg a semmiségi panaszok felülvizsgálatával.

Ezen nézetek alapján a szervezet 83. és 92 §§-ai helyett következő §§-okat vélem felveendőknék.

§. Az egyházmegyei törvényszék, mint felebbviteli bíróság által hozott ítéletek ellen további felebbezésnek csak azon esetben van helye, ha a másodfolyamodású bíróság az első bírósági ítéletet megváltoztatta.

§. Semmiségi panasznak van helye, ha a fegyelmi eljárás lényeges alaki szabályai meg nem tartottak.

III.

Még csak néhány rövid megjegyzésre fogok szorítkozni.

A felebbezési és semmiségi panaszok beadásának határideje bizonyos esetekben 15, más esetekben, mint p. o. egyházmegyei törvényszék *ítélete* elleni *felebbezés* is 8, majd 3 napra van szabályozva. Ezen különbségnek nincs benső indoka, s tévedésbe ejti a törvényben járatlan feleket. Helyesebb lenne a jogorvoslati határidőket lehetőleg egyformásítani, s végzése elleni felebbezésekre 8 napi, ítéletek elleni felebbezésekre, ha semmiségi panaszszal vannak is összekötve, 15 napi határidőt engedni. Egyetlen kivételnek azon esetben lehetne helye, midőn a fegyelmi eljárás elrendelése, vagy beszüntetés iránti végzés szóval meghirdettetik, mely esetben felek köteleztetnének felebbviteli nyilatkozatukat azonnal megtenni.

A tervezet 67. §-a szerint a fegyelmi bíróság hivatalától vagy szolgálatától *felfüggeszti* a vádlottat: a) ha ellene a büntető bíróság által bünvizsgálat rendeltetik el.

A tervezet ezen rendelkezéséből azt értem, hogy a büntető vizsgálat elrendelése esetében a fegyelmi bíróság *föltétlenül köteles* vádlottat hivatalától vagy szolgálatától felfüggeszteni. Ily intézkedés, nézetem szerint, helytelen. A büntető vizsgálat elrendeltetik jelenségekre, melyeknek valódisága és sulya még a vizsgálat után fog mérlegelhető lenni; s tekintve, hogy a kir. ügyészségnek a bűnyekbe nagy befolyás van biztosítva s az ügyészség hivatásánál fogva törekszik a vizsgálat elrendeltetésére, mindennapi eset, hogy a vizsgálat később beszünttetik. A hivataltól vagy szolgálatától felfüggesztés pedig a vádlottra erkölcsi és anyagi tekin-

tetben sulyos következményeket von. Hogy a méltatlanul üldözöttek védelmére mód és alkalom nyujtassék, a hivatolt 67. § a) pontja esetében csak meglehetne engedni, de nem megrendelni a hivataltól vagy szolgálatától felfüggesztést. A hivatolt § bekezdő sora tehát így lenne szövegezendő:

A fegyelmi bíróság, hivatalától vagy szolgálatától felfüggesztheti a vádlottat, ha ellene a büntető bíróság által bünvizsgálat rendeltetik el, s köteles felfüggeszteni: b, ha " stb. (mint a hivatolt §-ban.)

A fegyelmi bíróság hivatása leend megbirálni, hogy azon esetben, ha büntető vizsgálat rendeltetik el, forognak-e fen oly jelenségek, okoztatott-e feltűnés, vagy botrány, melyek következtében a felfüggesztés igazolt.

A felfüggesztés sem volna a vádlott előleges nyilatkozatának bekívánása, vagy meghallgatása előtt kimondható, s a 67—70 §§-ok a felfüggesztésre vonatkozó eljárásról nem intézkednek.

A tervezett törvénykezési rendtartásnak ezek azon részei, melyekre a n. t. egyházmegye figyelmét különösen felkértem; kérvén egyszersmind, hogy a mennyiben módosításaim elfogadtatnának, méltóztatnék a n. t. egyházmegyei közgyűlés az egyházkerületi közgyűlésen ezen értelembe indítványt tenni.

Nagy-Várad, 1879. márczius 23.

Ritoók Zsigmond,

a bihari ref. egyházmegye segédgondnoka.

A bihari egyházmegye f. é. márczius 24-ki közgyűlése általános óhajta folytán közli:

Pap Károly

ref. esperes.

INDITVÁNY.

A bihari ref. egyházmegye n. t. közgyűléséhez.

A magyarországi reformált egyházalkotmány tervezetének 18-ik, az egyházközségi közgyűlés hatásköréről szóló §-ból indítványozom kihagyatni a 3-ik, 4-ik és 5-ik pontokat, mert az egyházközség választásra jogosult minden tagjából alakult közgyűlés nem alkalmas tárgyalásokra és határozat hozatalra. Így közgyűlésekben a vélemények vagy egyes tekintélyek s pártok által vezetettek, vagy uralkodik a közgyűlésen a szenvedély, mely higgadt megfontolást s a mérsékeltséget kizárja. Az egyházközségi közgyűlés hatáskörének ily kiterjesztése nem is egyezik a presbyteri képviseleti rendszerrel. Az egyházközségi közgyűlések hatáskörébe, a lelkesz, presbyterek, egyházi gondnokok és zsinati képviselők választása lenne meghagyandó.

Az egyházközségi közgyűlésnek választott képviselők közül alakítása, a presbyterium mellett, egészen szükségtelen. A presbyterium is kifolyása az egyházközségnek; ilyen lenne a választott képviselők közül alakított egyházközségi közgyűlés is: nincs tehát indoka, miért vétsenek el a presbyteriumtól bizonyos ügyek, hogy azokban más, szintén hasonlóan választott tagokból álló gyülekezet intézkedjék.

Indítványozom továbbá: hogy az országos egyházi tanácsnak hatás és jogköre szabatosabban határozottassék meg, különösen a 102 §. b), c), e) és f) alatti pontok azok, melyek véleményem szerint, határozatlanságuknál fogva centraliszczióra vezethetnének, s az egyházkerületek autonóm hatás és jogkörét szükségtelenül megcsönkítanák.

Ha az országos egyházi tanács egyes egyházkerületek felterjesztése, vagy az államkormány részéről tett intézkedés folytán rendelkezik, ez uton bármely ügyben rendelkezési jogosultságot igényelhet; ehez csakis az kelletvén, hogy

valamelyik egyházkerület felterjesztést tegyen, vagy az államkormány intézkedjék.

Ha a zsinat határozatainak végrehajtása egyáltalában az országos egyháztanács hatásköréhez utaltatik, tekintve, hogy a zsinat törvényhozó gyűlés, a végrehajtó hatalom minden téren az országos egyházi tanácsot illetendi.

Ha az országos egyháztanács oly ügyekben is intézkedhetik, melyek a zsinatnak vannak fenntartva: akkor lehetővé tétetik, hogy központi hatóság által kiadott rendeletek által igazgattassunk.

Ha minden közigazgatási, vagy viszályos ügyben, melyet valamely egyházkerület közgyűlése felterjeszt, az országos egyháztanács intézkedik: akkor az illetékesség kiterjesztése egyes egyházkerületek felfogásától, vagy engedékenységtől függ.

Mínt hogy pedig a centralizációt szükségtelenül nem lehet óhajtunk, mert ez az önálló életet a részekben előli: a b), c), e), f) pontok vagy egészen kihagyandók, vagy szabatosabban formulázandók volnának.

Az egyházi bíróságokra vonatkozó észrevételeimet külön, a törvénykezési rendtartás fölötti észrevételeimmel összefüggésben kívánom előterjeszteni.

Nagyvárad, 1879. márcz. 23.

Benyújtja: **Ritoók Zsigmond.**

Elmélkedés egyházi bajaink felett.

II

(Vége).

Szegények vagyunk... ismét csak ezen legyőzhetetlennek látszó akadály áll előttem, midőn egyházi hivatalnokaink, lelkészeink és tanítóink legnagyobb részének anyagi körülményeire gondolok, midőn hallom a soknemű sohajt és panaszt, mely ottan-ottan ingerültebb szavakban is nyilatkozott immár. — Hány meg hány terv merült már fel évtizedek óta ezen égető bajunk orvoslására! és mégis, sem egyesek, sem testületek jó akarata még eddig jó formán mit sem eredményezett. A „Bethlen Gábor“-féle tervezeteket merészeknek, kalandosoknak nyilvánítjuk; a rendkívüli önmegadóztatást igénylő p. o. érmelléki stb. terveket meg nem bírhatóknak állítjuk; és a hány indítvány, a hány javaslat csak felmerült: egyiknek egyiknek egy, másinak más hibáját találtuk s pártolásunkat mindannyiszor megvontuk, — mert hát szegények vagyunk! a jövőről nem gondoskodhatunk, minden napnak elég a maga terhe! — Ezekkel s hasonló frázisokkal sikerült az ügyet újra meg újra eltakarnunk, elaltatnunk.

De az Istenért! ha már soha semmit nem teszünk, csak sopánkodunk, ha a jobb jövő alapját elszánt akarattal, kitartással, lemondással és áldozatkészséggel meg nem vetjük: úgy örökre szegények is maradunk. — Mástól hiába várjuk a segílyt, rajtunk egyházi hivatalnokokon s főleg lelkészeken a mai viszonyok között nem tud és nem is akar segíteni senki, — tehát segítségünk önmagunk! De nem úgy, mint az újabb időben többször hangsúlyoztatott s talán valamelyik egyházkerületben tényleg el is határozottatott, hogy t. i. a mely egyház nem képes lelkészi fizetésül p. o. 1000 frtot biztosítani: az nem kap lelkészt. — Oh jó volna ez, ha a kellő fizetés megadása pusztán és egyedül a hivek

akarátán mulnék. — De ne ámítsuk magunkat! Valljuk be őszintén, vagy legalább vegyük mélyen fontolóra, hogy ily határozatok mellett, egy fél század — sokat mondok — alatt anyaegyházaink igen jelentékeny része meg fog semmisülni; mert nemcsak mi hivatalnokok vagyunk szegények, de hiveink is azok, és ha szinte legjobb akarat van is szívökben vallásuk, egyházuk s lelkészeik iránt: de anyagi erejük oly sok felől és annyira igénybe van véve, hogy újabb terhek vállalására teljességgel nem képesek. — És aztán van a dolognak más oldala is. — Nem hiszem ugyanis, hogy bárki, a lelkészi kar helyzetének javulását még az egyház, a felekezet romlásának árán is óhajtana. — Már pedig vajjon minő czélt érnének el azzal, ha a jó magasra szabott fizetést biztosítani nem képes egyházakat lelkészek nélkül hagynók? vajjon nyerne-e ezzel valamit egyházunk, felekezetünk? ... úgy hiszem hogy nem, egyáltalában semmit sem uyerne; ellenben az évek folyamán igen igen sokat veszítene, — a pásztor nélküli nyájak, kétségen kívül lassanként elszélednének és az „egyetemre nézve“ elvesznének s így majdan utódaink még több joggal és keserőséggel mondhatnák a költő panaszos szavait „pusztulunk veszünk!“

Tegyük tehát már elvégre valamit! Egyházunk fennmaradása, felekezetünk, önmagunk és családunk jövője hangsan követelik ezt tőlünk; egyesek hiába beszélnek, a legjobb tervezetek is nyomtatanul elenyésznek megsemmisülnek; az egyes gyülekezetek önelhatározásától is e vészben vajmi keveset várhatunk, nincs hát más út, mínt hogy addig is míg majd a zsinat véglegesen intézkedhetnék: jelenlegi egyházi főhatóságaink terjeszszék ki e végtelenül fontos ügyre is becses figyelmüket és találjanak utat és módot arra, hogy az egyes egyházak vagy gyülekezetek és behivatalnokok, főleg pedig a lelkészek hozzájárulásával, legszegényebb egyházaink is lelkész tarthatásra képesíttessenek s az ily egyházakban szolgáló testvéreink súlyos terhe könnyíttessék meg valahára, hogy hadd érezhessék immár ők is, hogy a „mi édes Megváltónk igája könnyű és az ő terhe gyönyörűséges.“

III.

Szegények vagyunk! óh fájdalom hogy így van. — Szegények vagyunk az anyagiakban, de még sokkal szegényebbek a lelkiekben. — Nem vagyok türelmetlen senki hite, senki vallásos meggyőződése iránt és mint protestáns keresztényen a szabad-vizsgálódás jogát nem csak a magam — de minden hitfelem sőt minden ember társam részére követelem. — Mig az elv, elv ellen küzd, és pedig küzd komoly vizsgálódás alapján a tudomány tiszta érveivel: addig abból kár teljességgel nem, — hanem csak haszon háramolhat a lelkekre és az egyházra nézve egyiránt. — De ha e vizsgálódás és kutatás átlépi a kellő határt vagy komoly jellegét levetkezi; ha a tudomány helyét a tudákoság, az igazság helyét a valószínűség foglalja el; ha a vizsgálódás közben talált „homályt és mélységet“ az ész nem boldogulása után a korlátlanul merész emberi fantázia akarja felvilágosítani, és ezen álfényt igaz-világosság gyanánt akarja a lelkekre tukmálni: ez már baj; ez már vészt és romlást előidőző eljárás, és mint *ilyen*: minden törvényes és tisztességes módon megakadályozandó.

„Nincs semi újdolog a nap alatt“ — mondá hajdan a

bölcs. — No bizony az sem új dolog, hogy a biblia, az abban megírott mennyei tudomány és az ezen „kősziklán“ épült keresztyén anyaszentegyház megtámadásoknak, most szelidebb, majd durvább ostromlásoknak van kitéve. — Régebb és újabb időkben, különböző jelszók alatt és különböző célokból gyakorta vivatott már ez „erős vár“, de mivel „Istentől való volt“: soha le nem győzetett! Nem kárhoztatom hát én azokat sem, kik más időben az ész és a tudomány fegyvereivel harcolnak a keresztyén vallás igazságai ellen, — a mint magok mondják — ők is a való-igazságot keresik! ám legyen hát nekik is megengedve az: a mi mindeneknek szabados; hadd mérjék meg véges elméjükkel a megmérhetlent; hadd közelítsenek eszök világával ahhoz, a ki „hozzájárulhatatlan világosságban lakozik; hivatkozzanak a tudomány vívmányaira, hivatkozzanak a kor-szellem követelményeire, majd elválnak, „hogy vajjon embereként vagy-e e dolog vagy pedig Istentől?“ — De addig soha ne feledjék, hogy ők csak keresik az igazságot, — de meg nem találták! És midőn p. o. a bibliai csudákat megfoghatatlanoknak és képteleneknek állítják: ne feledjék el, hogy az életben, a természetben, az égen, a földön és mindenütt annyi megfoghatatlan, — de azért mégis *való*, mégis *létező* dolgokkal és tényekkel találkozunk: hogy ezek látára, a bibliai csudák lehetőségét is meg kell engedniök; vagy legalább azok felett, kik e lehetőséget megengedik és elfogadják: pálczát törniök nem szabad.

Midőn azonban a biblia-ostromlók heveskedését és tulzásait helybe nem hagyhatónak nyilvánítom: mély fájdalommal látom, hogy a biblia-védők serege mily kicsiny, hogy a nagyobb rész mennyire nem lelkesült, mennyire nem áldozatkész. — Nagyobb részről beszélek, — igen! mert lehetetlen azon édes hitről lemondanom, hogy azon 3—400 prot. férfun kívül, kik — sajnos — főleg a pártoláshiány miatt megszűnt „Magy. prot. egyházi és isk. Figyelmező“ és „Ev. Prot. lap“ körül csoportosultak: még igen sokan vannak széles e hazában, kik a biblia-ellenes kemény támadásokat nem helyeslik; kik a bibliába foglalt mennyei tudományban szívök békéjét, lelkök reményét és üdvét feltalálják. — De hát hol vannak ezek? mivel adják jelét életöknek? ha veszni hagyják az általuk is szentnek vallott ügy zászlaját? ha szükkeblüségök folytán, nyomorult fillérek miatt bukni, vagy legalább a küzdterről visszavonulni engedik — ha talán nem is koszorutlanul — de sikert nem érve — az ügy legkitünőbb, legharczedzettebb bajnokait!? Vajjon nem olvasták-e a szent könyvből: *Valaki vallást teszen én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én atyám előtt!* Óh vajha! angyali trombita harsogná már: *Serkenj fel te, ki aluszol!* és vajha meghallatszanék szava a palotáktól a kunyhóig! Igen, mert már e ponton nem elég, sőt nem is lehet, csak nagyjainktól, őrállóinktól várni a megmentés eszközeit, itt nekünk, közkatonáknak is mulhatlan szent kötelességünk az első sorba nyomulni törekvés. Kötelességünk szóval és tettel, buzdítással, áldozattal „kinek mint adák az Istenek!“ járulni az oltárhoz, hogy a mit szent örökül nyertünk: *apáink vallásos hitét* sértetlenül hagyassuk utódainkra; — vagy ha ezt nem tehetnők, ha képtelenek lennénk igaz ügyünket győzelemre juttatni: legalább ne legyünk kénytelenek gyávaságunk és tétlenségünk miatt önmagunknak szemrehányást tenni, saját lelkiismeretünk előtt pírulni,

sőt inkább egyenként és összesen nyerhessük meg annak jó bizonyágtételét: Kötelességedet hiven teljesítetted . . . Béke veled! . . . Ne szégyeneljük a mi urunk Jézus Krisztusnak evangéliomát, mert Istennek ereje az, minden hívőnek idvességére!

Mit tegyünk hát mindennek előtt? mivel adjuk jelét hithűségünknek? E kérdésre feleljen meg kiki saját lelkiismerete szerint. — Én csak egy irányban kívánom e részben s csakis pár szóval, a közfigyelmet felhívni. — Ime a csak imént félrevonult lelkes zászlóvivők helyére ez idő szerint még mások léptek; az ő kezökből kihullott zászlók most még nem hullottak a porba, hanem más lelkesült férfiak felragadták s küzdve a diadalért ismét fennen lobogtatják! A „Figyelmező“ helyét a felsőbányai „Figyelő“, az „Ev. prot. lap“ helyét a „Prot. Hetilap“ foglalta el s igyekszik betölteni. — Bukni hagyjuk-e vajjon ezen vállalatokat is? Leroskadni engedjük-e ezek szerkesztőit is a *szellemi* s még inkább az *anyagi* teher sulya alatt? Óh ennél fáradalmasabb, ennél szégyenletesebb bizonyítványát nem adhatnók lelki szegénységünknek s utódaink megvetését semmivel jobban ki nem érdemelhetnénk! Csoportosuljunk, tömörüljünk azért e zászlók körül s szellemi és anyagi erőnkkel támogassuk őket szívéből, lelkünkől. — A „Mester“ szól — óh hallgassunk szavára: „Még egy kevés ideig világosság vagy-e veletek; járjatok, míg világosságtok vagy, hogy a sötétség el ne foglaljon titeket, mert a ki sötétben jár, nem tudja, hova mégyen. (Ján. 12. 35.)

Kunhegyes, 1879. február 16.

Rácz Miklós
ref. lelk.

BELFÖLD.

ZÁRSZÓ*)

főtisztelendő Török Pál ur, „Synodalia“ cikkéből eredett, s a protestáns hetilap múlt számában Dr. Farkas Kálmán orvos ur által magáévá tett s folytatott, — a magyar protestáns egyetem felállítására vonatkozó nyilatkozat ügyében.

Midőn főt. T. P. urnak fentebbi című cikkét olvastam, nem tagadhatom el — annak szelleme — a félhőtlen égből lecsapó villám váratlan hatásaként érintett, a hatás reám megrázkódtató s romboló volt, mert általa T. P. ur — megjegyezvén, hogy egyesekről az egészre soha következtetni nem lehet — egy valódi lelkipásztorról, s még inkább egy igazi superintendensről alkotott és birt fogalmaimat megsemmisítette.

Magyar ember vele született tulajdonsága az, hogy a multak emlékein szívesen elmereng, — a romboló kéz hatását én is szívesen elsimitottam volna — mert azt hittem volna, hogy a 70 év feledékenysége s gondjai tévesztették cikkiróval a személyt és tárgyat el, — ha Dr. Farkas Kálmán ur cikke — *ki meleslleg megjegyeztetik, hogy főt. T. P. ur szeretett veje* — alkotott jó hizsemüségi fogalmaimat meg nem semmisíti.

A tisztelt olvasó közönségre bizom elbírálni, hogy kiadott nyilatkozatom tért-e el hajszályira is fentebb

*) E cikk tárgyhalmaz miatt mult számunkból kimaradt.
Szerk.
**

jelzett álláspontomtól, — azt hiszem nem, mert tárgyilagosa rövid — és az ügy méltóságához mért. — Kerültem czikemben a személyeskedést, mert hisz ha magunk rántjuk le embereinket — elleneink munkáját könnyítjük, s utóvégre is győz az az elv — inter duos litigantes tertius gaudet; — de kiméletem mit eredményezett? — azt, hogy T. P. ur veje Dr. Farkas ur köpenye alá bujva — kezdeti meg vele a szélmalom harcot — s áttér a személyeskedés hálátlan mezejére.

Mint ügyvéd — nekünk pályánkon nyilik alkalom a személyeskedés, — és bántás mestersége üzhetésére — ezt még pályatársaimban is elítéltem — képzelhető tehát, hogy mily fogalmakat alkotott bennem oly lelkipásztor — ki a páлма ágat a veszekedés s czivódás jelvényeivel cseréli ki.

A Farkas Kálmán-féle czikk, rendszeres folytatása a Synodaliának s minden, csak nem czáfolata nyilatkozatnak, — mert az egy álakoskodásokra alapított védelem, mely a visszavonulást maskirozza.

Aranyhidat a futó ellenségnek — azt tartja a közmondás, ilyenül szolgált nyilatkozatom, de miután ezzel T. P. ur és veje nem elégedett meg — levelére a tájékozhatás végett pár szóval felelnem kell.

Farkas ur czikke — a mellékesek mellőzésével e ketőt tartalmazza, t. i. hogy én az állítólagos beszélgetést T. P. urral tartottam, mert azt be ismerem az által, hogy a névtelen szereplő alatt magamra ismertem, s hogy egy atyafiságos körben csakugyan nyilatkoztam. — Minden mellék okoskodás nélkül ítélhet az olvasó az igazság felett — mert a nagyhangú Synodalia cikkben érintett indítványozó egyházkerületével egy ideális személy és kerületté alakítottatik át, s épen Farkas ur czikke által tétetik T. P. ur nyilatkozata semmivé, midőn Farkas ur azt mondja, hogy T. P. ur nem engem érthetett, mert a gyűlésen többen is voltak stb.; ha igaza van, ily kompromitáltatás mellett — megtámadtatva — senki sem vette volna T. P. urtól rossz néven, ha megnevezi, hogy nem én vagyok az a bizonyos ifju barátom — s ez esetben büszke önérzettel tettem volna kötelességem — s kértem volna bocsánatot; de épen mivel T. P. ur ezt nem teszi, hanem veje által cikkeztetve, (ha mindenki teszi — senki sem teszi — elv szem előtt tartásával) a beszélgetés tárgyát s személyét ideálissá akarja tenni, árulja el rossz hiszemiségét; s emeli ki épen Farkas ur czikke által igazságomat.

A második vágás, melylyel veje czikke által T. P. ur magát megsebesíti — Farkas ur azon beismerésszerű nyilatkozata — hogy ezen állítólagos nyilatkozat részéről bárátságos atyafiságos körben, talán poharazás közben történt; mindent, mindent, csak ezt nem hittem volna, hogy T. P. ur *epochalis-nak jelzett* cikkében érveül felhozott hivatalos jelentésnek állított nyilatkozatot — veje által atyafiságos körben tett nyilatkozattá degradálja; e beismerésből a közönség ily jelentések hitelességéről meggyőződhetik; én magam részéről csak azt jegyzem meg, hogy ezen atyafiságos nyilatkozatnak épen annyi tulajdonítandó, mint az érintett jelentésnek, s sem az atyafiságos ily szeretet sem jelentés tétetésből jövőre nem kérek.

Viszszatérve az első álokoskodásra, hogy t. i. ha én nem teszem, akkor nem szólok fel, ez nem áll, mert ha másra fogja is T. P. ur, azért felszólalni kell — mert

kerület van benne érintve — de mind e mellett részemről tán elhallgattam volna — vagy másra hagytam volna a feleletet s az illető jelentőre s az egyházkerületre tett gunyos kicsinyes vagdalkozást, azt félreértés, — tévedésnek, vagy tán a czikk érdekelttségére vonatkozó mellékes szinezésnek tekintettem volna — nem is álmodván arról, hogy az illető én vagyok; ha épen T. P. ur tisztelt veje, jelenleg cikkező dr. Farkas ur, — ki már állásánál fogva is, egyháziakkal soha nem foglalkozik — hozzám nem jön, s idegen, más vallásu vendégeim jelenlétében — gunyakaczagva nem provokál — említve, hogy „ugye agyon ütött T. P. ur az egyetemi indítványommal, ugye nevetségessé tett a feltűrött homlokkal,“ ez által figyelmessé nem tesz reá, hogy nem tévedés, hanem szándékos bántalmazás és gunyolás volt a cél, s ámbár én T. P. urnak soha sem vétettem — tudtommal, mégis engem értett — a szintén számba adott szavak előadójaul. Ily körülmények közt, tisztelt közönség — más kötelességem, mint igazolásom fenn nem maradt, az érintett cikkre nyilatkoztam, s ez a 12-ik számban megjelent — mely sem sértőt, sem bántót nem tartalmaz, — hanem a valónak eseményszerű színtelen előadása. Oly előzmények mellett, mint előadattak, nekem — s nem Farkas vagy Török uraknak — lett volna jogom a személyeskedés terére vinni az ügyet — de ezt elvből, — főleg pedig a püspöki tekintély megóvása céljából nem tettem — de tervemmel célzt nem értem, mert nyilatkozatom épen azt idézte elő, mit kerültem; annak daczára, hogy hallgatás által az ügy elsimítását célozta, — más benne nem volt, mint az egyszerű való — de azért épen Törökék bántónak is vették, sorok közt olvasva — olyan is tulajdonított neki, mi célozva sem volt; volt is futkosás Izraelben, elhallgatom azon jupiteri villámokat, melyekkel fenyegettettem, nem említem, hogy — bár eredménytelenül, menyire rajta voltak egyesek, hogy ezen czikk ne épen T. P. ur veje által irassék alá, csupán azt jegyzem meg, hogy *Farkas ur czikke az oka annak, hogy ez ügy agyon nem hallgattatott — s Farkas ur az, ki ipa urát kompromittálja — mert annak czikke ép oly valótlan, mint ipa uré; mert én sem hivatalosan, sem poharazás közben épen a nyilatkozatomban felhozott indokból T. P. urral nem beszéltem s neki a számba adott nyilatkozatot nem tettem.*

Nem elvem bántani senkit s a bántalmakat, a mig lehet, tőrni is szoktam. Üdvözítőnk szavait tartva: „bocsáss meg uram nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek,“ de jelen esetben újabb felszólalásomat el nem hallgathattam s bármennyire magamra vonom is T. P. ur haragját, bármennyire fáj is egy superintendensi méltóságot viselő egyén megtámadása, ha T. P. ur veje dr. Farkas ur százszor cikkez is, még becsületét is Brennus kardjaként a mérlegbe vetve — ki kell jelentenem, újabban azt, hogy a Synodalia-féle cikkben ez ügyre vonatkozólag tett előadások valótlanak — s közlött nyilatkozatom szóról szóra fentartom.

Jelenleg cikkező Dr. Farkas Kálmán urnak a felelettem pedig csak az, hogy eddig is ismertem mint jóra való szorgalmas, családjának élő embert, eddig is becsültem benne, azon mai korban ritkán tapasztalható, — a családi köteleket annyira összetartó szülői szeretetet; — ez irányban érzett tiszteletem — az által, hogy a közlött cikkeknek nevét oda adta, s ez által azt magáévá tette, — bámulattá fokozódott, mert ipa védelmében — még becsületét is latba vetni kész — én méltánylom s tisztelem áldozatát; ha bár

tette szabálytalanságot tartalmaz is, — érte csak hecsülésemet fejezhetem ki, csupán csak jövőre — mihez tartás végett azt a tanácsot bátorodom neki jóakaratulag adni, hogy *oly dologba mi reá nem tartozik, csak névleg szerepelve is, ne ártsa be magát, mert a modern Curtiusok kora le járt, s a XIX-dik század az ilyenek iránt nagyon háládatlan.*

Ezzel részemről ezen elélesített vitát befejezettnek jelezem — s eddigi álláspontomhoz való szigorú ragaszkodás kijelentésével bátorodom tudatni T. P. urral, hogy ha ez ügyben — akár veje, akár más neve alatt is bármi jelenik meg arra nem felelek — mert hisz felelet más úgy sem lehet, mint a mi előadatott.

Kelt Budapesten, 1879. évi márczins 31-én.

Molnár Béla,
ügyvéd.

KÜLFÖLD.

Az angol-amerikai biblia átnézése.

(Vége.)

Érdekes az új átnézés ezen elveivel összehasonlítani azon szabályokat, melyeket Jakab király irt az 1611-ik évi átnézők elibe, melyek is a követbezők:

1. Az egyházban olvastatni szokott biblia, mely közönségesen a püspökök bibliájának neveztetik, követendő s oly kevéssé változtatandó, a mint csak azt az eredeti megengedi.
2. A prófétáknak és szent íróknak nevei, a szövegbeli más nevekkel együtt, a mennyire csak lehet, megtartandók úgy, a mint közönségesen használatban vannak.
3. A régi egyházi szavak tartassanak meg, mint pl. a „church“ szó helyett ne tétessék „congregation.“
4. Ha valamely szónak különböző jelentései vannak, azt kell megtartani, melyet a legkitünőbb atyák használtak rendesen, ha megfelel az ott a hely természetének és a hit analogiájának.
5. A fejezetek felosztása vagy egyáltalában nem változtatandó, vagy ha a szükség parancsolja, olyan kevéssé, a mint csak lehet.
6. Szélgjegyzetek egyáltalában ne alkalmaztassanak, — csakis a héber s görög szavak magyarázatára, melyeket körülírás nélkül nem lehetne oly röviden és jól a szövegbe betenni.
7. Oly helyi idézetek, melyek egyik szentirati helynek a másikra való helyes vonatkozására szogálnak, szélgjegyzetekben tétessenek le.
8. Mindenik társaságnak minden egyes embere vegye föl ugyanazon fejezetet vagy fejezeteket s magában fordítsa le, vagy javítsa ki több ízben, a hol jónak látja, majd jöjjenek össze mindannyian, hasonlítsák össze dolgozataikat s egyezzenek meg abban, a mit mindannyian elfogadtak.
9. A mint valamely társaság ily módon elkészült valamely könyvvel, küldje azt a többi társaságokhoz komoly és értelmes megvizsgálás céljából, mert ő Felsége nagyon sokat tart e pontra.
10. Ha valamely társaság az átküldött könyv vizsgálása közben kételkedik, vagy különbözik bármely helyre nézve, izenje meg ezt, megjelölván a helyeket s egyszersem mind előadván okait; ha megjegyzés nem jöhet létre, a kü-

lönbség egyenlítették ki az egyetemes gyűlésen, mely valamennyi társaság főbb embereiből jő össze a munka végén.

11. Ha valamely különösen homályos helyre nézve kétség merül fel, intéztessenek levelek az országban levő tudósokhoz ily helyek felőli itéletük megtudása végett.

12. Minden püspök intézzen levelet papsága tagjaiboz figyelmeztetve őket a kéznél levő ezen fordításra s mozgassa és hívja föl mindazokat, kik nyelvekben jártasak lévén, ily neuú munkákban már fáradoztak, hogy saját megjegyzéseiket küldjék be a Westminsterben, Cambridgeben, vagy Oxfordban ievő valamelyik társaságnak, a mint azt már előbb a királynak az érsekhez küldött levele rendelte.

13. A társaságok igazgatói legyenek Westminsterre nézve a westminsteri és chesteri dékánok s a két egyetemen a héber és görög nyelv két királyi tanára.

14. Következő fordítások használtassanak, ha ugyan a szöveggel jobban megegyeznek, mint a püspökök bibliája: Tyndale-é, Coverdale-é, Matthew-é (Rogeré), Whitchurché (Crammeré), és a genfi.

V. *Működési eljárás.* Az angol társaságok időről-időre bizalmas uton átküldik az átnézett példányokat az amerikai társaságoknak; az amerikai társaságok is átküldik munkájok eredményét a brit társaságoknak hasonlóképen a nyilvánosság jellege nélkül. Ekkor a két bizottság részéről egy második átnézés vétetik fogamatba oly czélból, hogy a két átnézés egyeztessen s a második átnézés eredményei szintén hasonló módon közöltetnek. A munka nem osztatik szét albizottságok között, mint a hogy a Jakab király átnézőinél volt az eset, hanem az egész ó-testamentomi társaság nézi át gondosan az ó-testamentom minden könyveit s az új-testamentomiakat s ezen az uton nagyobb egység és következetesség leend biztosítva. Ha valami különbség maradna fenn, ezek jelezve lesznek egy függelékben, vagy előszóban.

Az átnézés igen bölcsen nyilvánosság nélkül vitetett véghez s a munka tényleges eredményei még nem jutottak nyilvánosságra. Mindazon nyilvános beszédek tehát, melyek Angliában vagy az egyesült államokban egyes változásokra nézve tétethettek, egyáltalában nem hitelesek, hanem túlkörajak. Ha a bizottságok nyilvánosságra hozzák munkájok egyes részeit a végleges revisió előtt, vitákba keveredhetek volna s fel lehettek volna haladásukban tartóztatva. Ha az átnézés teljesen be lesz fejezve, nyilvánosság elé adatik az, mint a két bizottság együttes munkája. Ha elfogadják azt a két állam egyházi és bibliaterjesztő társulatai, az átnézett angol biblia, mint a Jakab-királyféle fordítás, nyilvános tulajdonná lesz.

Mindkét országbeli tudósok fizetés nélkül dolgoznak. A brit bizottság szükséges költségeit az oxfordi és cambridgei egyetemi nyomdák fizetik, mint a melyek fogják a művet kinyomtatni; az amerikai bizottság költségeit bőkezű barátok önkéntes adományai fedezendik egy pénzügyi segélybizottság vezetése alatt.

VI. *Előhaladás és eredmény.* A munka kezdetekor úgy volt kiszámítva, hogy az átnézet szakadatlan munkásság mellett tíz év alatt fog befejeztetni. Mostan már (1878. decemberben) a két újtestamentomi társulat befejezte az első és részben a második átnézését (az angol társaság több hónappal megelőzván az amerikai); az ó-testamentomi társa-

ságok több mint felét elvégezték munkájoknak. Valószínű, hogy legalább az új-testamentom — s lehetőleg az ó-testamentomnak is egyes részei, 1880-ban világ elé bocsáttatnak, épen 500 évvel azután, a mint Wycliffe János befejezte a szentírásnak első teljes fordítását angol nyelven.

A bizottságok, ha munkáikat befejezték, szét fognak oszlani. Ekkor azután az egyházak s a biblia-terjesztő társulatok teendője lesz felkarolni a revideált bibliát és elhatározni, hogy vajjon elfoglalja-e az a Jakab-királyféle fordítás helyét, vagy legalább hogy használtassék-e azzal együtt a nyilvános isteni tiszteleteken.

Az átnézésnek kétségtelenül lesznek ellenzői, mint minden új dolognak s át kell annak mennie a martyrság tüzén. Sokan mint tulradikálist, mások mint tulkonzervatívot fogják azt kárhóztatni, de végül olyannak fogják azt találni, mint a mely a helyes középutat foglalja el a két ellentétes szélsőség között. Az egyházak vagy elfogadják ezen angol-amerikai bibliát, vagy meghatározatlan számú évekre elhalasztják a biblia ily együttes átnézését. Az első esetben egységi kötelességünk lesz egy közös bibliában; a második esetben tovább folytatattatik a Jakab király-féle fordítás javításának elodázhatatlan feladata és pedig nagyobb buzgalommal mint bármikor, meg nem bizott egyének és felekezeti vállalat utján, a mi a nehézséget csak növeli, zavart és többféle szakadást idézvé elő.

De legkevésbé se féljünk a végeredménytől. Az angol nyelvet beszélő két nagy nemzet evangélikus egyházaiban gondviselésszerűleg soha sem volt együtt annyi tehetséges és egészséges irányu bibliai tudós, vagy közös keresztyénységünk szent munkájára sohasem volt oly kedvező alkalom, mint a minőt az angol amerikai biblia-átnéző bizottságok nyújtanak. E gondviselésszerű találkozás, az átnézők kitünő egysége a munka folytatásában s az egyházak növekvő vágya tiszteletre méltó angol fordításunk korszerű javítására és csiszolására: mind ezek igazolják azon várakozást, hogy a revideált biblia gyorsan és általánosan el fog terjedni Nagy-Britanniában úgy mint amerikaiában.

Megjegyzés. Most, mikor magyar biblia-fordításunk revíziójának munkája folyik, nem véltük érdektelennek közölni e cikket, feltüntetendő, hogy mily tudományos apparatussal, s mily lelkiismeretességgel halad ugyanazon munka az angol-amerikai protestánsok között. Cikkünk eredeti angol nyelven a „Catholic Presbyterian“ első számában jelent meg Schaff Filep tanár, mint az amerikai bibliai revízió bizottsága elnökének tollából. Az angol presbyteri egyház heti lapja „Weekly Review“ f. é. január 25-ki számában pedig azon hirt hozza, hogy az új testamentom revíziója immár befejeztetett s néhány hónap múlva világ elé lesz bocsátva.

Közli: **Csiky Lajos.**

Uj-Yorki levél a szegedi ref. egyház érdekében.

Az „Egyetemes Presbyteri szövetség“ fenállásának egyik célja a föld bármely pontján szükségét szenvedő egyházak javára segítőleg közre működni. Ily célból tette meg az indítványt egy hazánkfia, az új-yorki presbyterium tagja, az emberbaráti érzelmet a károsult és sujtolt szegedi ref. egyház meghatározott sorsára irányozván. Az ügy azonnal felkaroltatott, a bizottság élére a nagy tekintélyű Crosby hittanár,

a presbyteri szövetség egyik indítója, állítottatott. A bizottság magyar jegyzője, az új-yorki cseh gyülekezet lelkésze tiszteletes Alexi Gusztáv úr Balogh Ferecz hittanárhoz, mint az első egyetemes presbyteri nagygyűlés egyik tagjához, a magyar ref. presbyteri egyház egyik képviselőjéhez következő igen tanuságos érdekes levelet intézte, melyet ezennel itt közzé teszünk, megjegyezvén, hogy a levélvevő hittanár jelentést tett főtiszteletű Bévész Bálint superintendens urhoz, kérve őt, nevezzen egy 3 tagu magyar bizottságot a szegedi ref. egyház segélyezése tárgyában, kötelességeül tevéen testvéri érintkezésbe bocsátkozni az új-yorki hasonló czélú bizottsággal s közvetítőül szolgálni. Legyen áldás az amerikai szép kezdeményen, valamint a presbyteri szépen induló szövetségben!

A levél ez:

40. South Washington Square
New-York, márcz. 19-kén 1879.

Mélyen tisztelt tanár ur!

Szeged város szomorú sorsát és vesztét a táviratok és lapok mivelünk tudatták, a sajnálat és a részvét általános. E hó 17-kén a new-yorki presbyterium gyűlést tartott; én, mint tagja, kértem a testvéreket a szegény szegedi református egyház iránti részvétre, kérésem meghallgatott és a jeles s nagy szívű hittudor, a new-yorki universitás elnöke Dr. Howard Crosby, a kegyes hittudor Dr. Sámuel M. Hamilton, és ön csekélységem, comitének nevezettünk ki, utat és módot találandó, hogy a szegény Szeged nyomorán és szenvedésén, a mint lehetend, segítsünk. — Mi reményeljük, hogy talán ezer dollárt képesek leszünk összeképegethetni, de hogy a mi összejövend biztosan és rendben helyére jöhessen, és arra a czélra fordíttassék, a melyre majd a comité határozandja el, szükséges, hogy a debreczeni egyházkerület zsinatja vagy presbyteriuma szintén egy comitét válaszson ki, kik vélünk értekezessenek; természetes, oly egyéneket, kik az angol nyelvet tudják, hogy a mi comiténkkel levelezessenek, noshát tessék e tárgyat rögtön felkarolni, comitéjokat megképezni, és e levél végén találandó levél-czimre rögtön megírni, hogy kik a magyar comité választottjai.

A mi az én ön csekélységemet illeti, — hálát adva a mi kegyelmes megváltónknak, Jézus Krisztus urunknak, ki engem 11 és 1/2 év előtt ide küldött, hogy szent parancsát kövessem és szolgájam legyek, — már is 10 éve hogy ezzel a nagy-lelkű new-yorki presbyteriummal összeköttetésben állok 4 éven át neveltetem ki az itteni nagyhirű „Union Theological seminarium“-ban a lelkészi hivatásra, 2 évig, mint miszionárius működtem Barceloniában Spanyolországban, de már 4 éve mult, hogy az itt 15.000, legnagyobb részt rom. katolikus letelepedett Csehek között, — (kiknek nyelvöket nem tudván, itt kellett megtanulnom) — hála kegyelmes Megváltónknak, — áldással működöm. Van 3 missiónk, 102 rendes tagunk, 500 vasárnapi iskolai tanítványunk, és 2 jeles fiatal cseh deákunk, kik is már majd nem 4 év óta képeztetnek a lelkészi hivatásra.

Reményem, 2 év alatt, ezen két szeretett és becses fiataltestvéreim átvehetendik és folytathatandják munkáimat itt, és akkoron egy valahára régtől óhajtott vágyam is beteljesíthetik t. i. hogy az én szeretett presbyteriumom

vissza honomba küldend, hogy végre tapasztalt és érett napjaimat egészen öneki szenteljem, — ez imám már évek óta, és tudom, a mikor kegyelmes megváltónk akarandja, megtörténend, kinek is áldása legyen szeretett hazánkkal és tanár urral is.

Vagyok uraságodnak alázasos szolgája

Alexi Gusztáv,

az 1-ső new-yorki cseh presbyt. egyház lelkésze.

U. i. A comité czime „Rev. Howard Crosby D, D. Nro 116. Cast 19-th Street. New-York.“ (Amerika).

Angliában a nők akadémiai képzése.

Angliában a reformáció óta nem volt oly sürgés oly élénkség és erélyes munkásság tapasztalható a tanügy terén mint jelenleg. A paedegógiai eszmék hatásától az elzárkózott s magával elégedett Albion sem menekülhetett. Különösen a magasabb nőképzésre nézve is igen fontos intézkedések tétettek. Nehéz küzdelmek után a londoni egyetem végre elhatározta, hogy a nők az University College mind három fakultásának tantárgyaiból nemcsak hallgathatják a felolvasásokat, hanem szabályszerűen beirathatnak s egyetemi rangfokozatokat nyerhetnek. — Oxfordban és Cambridgeben még nem ért meg a dolog annyira, noha a női emancipáció hívei itt is verik a vasat. Tennyisonnak csodalatra méltó „Fejedelemnő“-je, melyben egy női egyetem játsza a főszerepet, a női emancipáció hírneves előharcosait: férfiakat és nőket annyira fellelkesítette, hogy elhatározták, hogy a Cambridge-i egyetem közvetlen közelében egy női collégiumot alapítanak, a hol a tanulók teljes akadémiai képzésben részesülhetnek a nélkül, hogy az egyetemi deákokkal érintkezzenek. Tervbe vették, hogy időről-időre a czélszerűnek látszó lépéseket megteszik, hogy a nők akadémiai képzésére nézve létező hagyományos előítéleteket legyőzzék s a kínálkozó legjobb alkalmat megragadják, hogy az alapítvány az öszegyetembe kebleztessék be.

A vállalat kedvező viszhangot keltett s nem sokára a várostól mintegy két angol mértföldre egy halmon a legegyszerűbb angol renaissance stýlben felépült az ugynevezett Girton College. 1873. évi október hóban 21 tanuló költözött be, kiknek száma 1877-ig megkétszereződött. A tanulók angol szokás szerint a collégiomban bent laktak. Az évi tiszteletdíj teljes ellátásért és tanításért körül-belül 1200—1300 frt, csak hogy tudni kell, hogy a collegium az év fele részében zárva van, minthogy az angol akadémiai év három részből áll, egy rész 8 hétből állván s a közben eső egész időköz a szünnapokba számítatik. Minden tanulónak külön tanuló és alvó azobája van, melyet a hatóság szerel fel, s alig hagy valami kivánni valót. Azonban nem tiltják meg, hogy valaki saját izlésének hódoljon és saját költségére nagyobb eleganciát fejtsen ki. Általában azonban nagy egyszerűség uralkodik, noha a Girton College tanulói e női természetet kötve környezetüket sok apró szépítgetésekkel kellemessé tudják alakítani. E külső disz azonban a szellemi munkának, egyáltalában nincsen hátrányára. Az egyetemen és a Girton College-ben a tanterv, az előadó tanárok és a vizsgáló bizottság tagjai ugyanazok.

Azonban hátra van még azon jámbor óhaj teljesülése,

hogy az intézet hivatalosan és tényleg bekebeleztessek s hogy a női jelöltek oklevelet nyerhessenek. Különben a muzsa leányok immatrikulált testvéreikkel teljesen egyenlők.

Vizsgálatra ugyanazon írásbeli munkákat kapják, s ugyanazon hatóság előtt tesznek szóbeli vizsgálatot. S a hatóság azoknak ép azt a fokot meghatározó bizonyítványt adja, melyet mint akadémiai polgárok Cambridge-ben ugyanazon vizsgálat következtében nyertek volna. Erre aztán a Girton College előjárósága úgy nevezett „privát diplomát ad.“

A valódi egyetem és a Girton College által eddig felmutatott tudományos eredmények egybeazonosítása a nők részére kedvezőbb, a mint az angol lapok mondják. Ha meggondoljuk, hogy a beirt tanulók nagyobb fele első sorban a divatot követi, miszerint az arisztokrata és gentleman eszménye csak Oxfordban és Cambridgeben érhető el teljes tökéletességben, és hogy három évet csak azért töltenek ott, hogy az ismert nemzeti testgyakorlatokkal töltsék el az idő legjobb részét, és hogy csak harmad sorban tanulnak valamit, míg a szorgalmas mostohatestvérek csak szellemi kiképztetésök végett mennek Girton College-be, — akkor ez a tünemény legkevésbé sem felöltő, feltéve, hogy az adatok teljesen megbízhatók. Azonban, hogy akár ezen új szervezet életképességéről, akár ez intézménynek jelentőségéről a nőképzésre vonatkozólag tárgyias és alapos ítéletet mondhasunk, — még legalább 3 évi időszak eredményeit be kell várnunk.

Allg. Sch. Z. után:

J. I.

A d a k o z á s.

A szegedi ref. egyház és lelkész részére folytatólag adakoztak,

a Prot. Hetilap szerkesztőségénél:

Kun László ref. lelk. M.-Pályiban, az egyház részére 1 frt. Mélt. Miskolczy Lajos ur a lelkész részére 10 frt. Gyikó Ferencz ref. lelkész T. Sz. Miklóson a lelkész részére 2 frt. Vadai Ferencz u. o. a lelkész részére 2 frt. Szücs Károly u. o. a lelkész r. 1 frt. Kuncze Albert u. o. a lelk. r. 1 frt. Szücs Antal u. o. a lelk. r. 1 frt. Szabó János u. o. a lelk. r. 1 frt. Szabó Elek u. o. a lelk. r. 1 frt. Csomor János ref. lelk. Nagy Harsányban több egyházi tag adományából 10 frt. és pedig 4 frtot a lelkész 6 frtot az egyház részére küldött. Krisztiáni Alajos tr. a lelk. r. 1 frt. Kallós Lajos tr. az egyház részére 1 frt. Pethő Bálint ref. lelkész Csegén az egyház részére 1 frt, a lelkész r. 1 frt. Összesen 34 frt. A lelkész részére eddig bejött adomány ő hozzá már elküldetett. Az egyház részére tett és teendő adományokat az egyház kerületi pénztárba egyszerre fogom átszolgáltatni.

II. A szegedi ev. lelkész részére. Szegedi Sándor tr. 2 frt. A Szegedi ev. egyház és lelkész részére eddig begyűlt összegeket tiszt. Thomay József szegedi ev. lelkész urhoz küldtem. Szerkesztőség.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Nagy Sándor hajdunánási földbirtokos és ref. egyházi főgondnok és neje sz. Kovács Zsuzsanna az ottani ref. iskola építésére 1000 frtot adományoztak, továbbá ugyan oly ösz-

szeget több rendbeli ösztöndijakra és ref. iskolai árvagyermek taníttatására alapítványt tettek.

Az „Uj Magyar Sion“ moralja. Ez kath. folyóirat lévén, bizonyára jogot tart a keresztyén nevezetre, sőt privilegiumot is követel az iránt s ime „Apró hírek“ rovatában hogyan ír: „Páris 100 ezer frankot szavazott meg azon communista gyujtogatónak, kik elégették Párist; már ezért érdemes lesz másodszor is felgyujtani.“ — Vajjon Páris város tanácsának eljárása vagy az Uj Magyar Sion e szép nyilatkozata mutat-e igazán keresztyén érzületre, az olvasókra bizom. Csak annyit jegyzek meg, hogy kár annak a Megváltó keresztyére tekinteni, a ki tőle nem szeretni, de gyűlölni, a nyomorultat nem felemelni s a szeretet által dűrva szívét nem meglágyítani s a javulás útjára vissza vezetni, de lenyomni, mélyebbre taszítani akarja s előtte a javulás útját örökre elzárni törekszik.

„**Peztalozzi** válogatott paedagogiai munkái“ című műnek első kötetéből a második füzet megjelent. Fordította és magyarázatokkal ellátta Zsengeri Samu. Ára 50 kr. Budapest 1879. A fordító saját kiadása.

Műveit irály. Ugyancsak az Uj Magyar Sion visszatekintve Török Pál püspök urnak egy hirlapi cikkére, melyben többek közt ezt mondja: „én az országos fundus studiorum jövedelmének osztó igazság szerint reánk eső részét szántam leendő egyetemünkre fordítandónak“ ily észrevételt kockáztat: „Lám ennek mire folyik a nyála!“ Legott megnéztem a tanulmányi alap történetét, hogy vajjon mit adtak bele a protestánsok, de semmit sem találtam; tehát milyen osztó igazság *hentereg* T. P. agyában, hogy ott akar osztozni, hova protestáns ősei semmit sem tettek le?“ Én meg azt kérdelem, hogy hát a kocsisok milyen nyelven fognak ezután beszélni, miután az U. M. S. az ő eddigi nyelveket eltalajdonította?

Népiskolai taneszközök statisztikája 1877-ik évről. A magyar állam kiadott az 1877-ik évben 328,784 példány népiskolai tankönyvet magyar nyelven, ebből elárusított 262,472 példány. Más taneszközök közül legjobban fogytak a kézitérképek, melyekből 2016 példány kelt el. Az eladott tankönyvek s egyéb taneszközökért befolyt összesen 67001 frt. Az 1877-ik évben betiltott a kormány 12 tót, német, román nyelven irt alkotmányellenes népiskolai tankönyvet.

Dr. Falk porosz közoktatásügyi miniszter a monarchia összes orvosi egyleteihez azon kérdést intézte, hogy ezentul az orvosi tudományok hallgatására s illetőleg az orvosi állami vizsgálatok letételére csak olyanok bocsáttassanak-e, kik gymnasiumi érettségi vizsgálatról szóló bizonyítványt mutathatnak fel, vagy olyanok is, kik reáliskolában tettek érettségi vizsgálatot. Az eddigi eredményből ítélve, a véleményezés a reáliskolát végzett ifjakra nem lesz kedvező. Minek oka az, mert Poroszországban a humanisztikus képzés becse emelkedőben van.

Egy tanító mint közoktatásügyi miniszter. Nehány évvel ezelőtt egy német tanító a Mosel mellett fekvő Bremm faluból Dél-Amerikába Peruba költözött magának jobb házat keresendő. Itt alig két év alatt a spanyol nyelvet annyira megtanulta, hogy Lima város képviselői előtt beszédet tarthatott, melyben azt fejtegette, hogy a nép sorsán jó nevelés és általános népoktatás által lehet segíteni. Ez által

magára vonta a figyelmet. Majd fáradhatlan tevékenység, szorgalom és kitartás által fokról-fokra emelkedett, míg végre Peru köztársaság közoktatásügyi miniszterévé nevezetett ki. — Egyébiránt azt mondják, hogy Zürich Kaktonban is a közoktatásügyi szakosztály jelenlegi vezetője ifju korában néptanító volt.

A Kolozsváron megjelenő „Család és Iskola“ című lap arról vezérczikkezik, „hogy a népiskola nem lehet iparműhely.“ S igen helyesen divatoskodásból származottnak tartja, hogy korunkban az elemi népiskolákat különböző iparágakat terjesztő intézetekké is akarnák tenni. De ellenkezik is ez a népiskolák céljával és hivatásával is, mely is „az ember általános képzése, vagy is határozottabban, hogy a gyermek lelki képességeit, tehetségeit fejleszse, testét lelkét idomítsa, a leendő emberben az okoskodó tehetséget felébreszse, gyakorolja, erősítse, az emberben mint a társadalom leendő tagjában a szépnék és jónak az érzését felkeltse, gyarapítsa s ezekkel együtt és ezek által adja meg a gyermekeknek azokat a tényleges ismereteket, a tudásnak azt a mértékét, melyre majd szerény munkakörülkben az életben mulhatatlanul szükségök van.“ Azonban gyakorlatilag is kivihetetlen az ipartanítás, vagy e miatt a népiskola valódi célja lesz mellözve, elhanyagolva. — A cikkíró szerint, a cél ugy lesz elérve, ha sokat nem várunk a népiskolától. Helyes, de az már tuzás és hibás nézet, hogy a nyelvtan és természettan tanításával csak a gyermekeket kinozzák, azért azok nem is lehetnek tárgyai a népiskolai tanításnak.

Elemi iskolás gyermekek segélyezése. Kis-Paládon a nagybányai egyházmegye egyik jobb módu egyházában, az ifju lelkész Nagy Elek dicséretre méltóan buzgólkodik az iskolába járó szegény gyermekek segélyezése körül. Alapul szolgált e működés megkezdésére egy 100 frtos alapítvány, melyet néhai Békási Sándor beregszászi lelkész özvegye, szül. Liestner Juliánna asszonyság tett 1877-ben. Ez összeg kamata a mult év végén a lelkész adományával és egy táncmultság jövedelmével 21 frt 28 kr-ra szaporítottván, 16 gyermek közt oly formán osztatott meg, hogy a pénzen ruhaneműek és könyvek vásároltattak s ezek adattak ki segélyezésül a gyermekeknek. A lelkész ur beküldött számadása sok buzgóságról s a létező viszonyokhoz való alkalmazkodásról tanuskodik, de belőle térszűke miatt csak az eredményt közölhetjük, mely szerintünk elég bizonyosság arra, hogy a lelkész ügyszeretete és jóakaratu törekvése még mostoha viszonyok közt is sokat tehet a jótékonycélok előmozdítására.

A pápa a bibornok-helytartóhoz levelet intézett, melyben sajnálatát fejezi ki a felett, hogy rómában protestáns iskolák létesíttetnek és évenként szaporodnak. Ez iskolákat ugymond — külföldi pénzen szaporítják; a szegényebb ifjuságot pénzsegélylyel és mindenféle ígéretekkel vonzák oda. A pápa, e bajon segitendő, főpapokból és római nemesekből bizottságot alakított, mely felügyel a Vatikánnak alárendelt iskolákra és értesül azok szükségleteiről. Miután a tévely küzdelmét az igazság ellen — mondja a pápa — a szegény lakosság dus adományaiból segélyezik, ő elhatározta, hogy a vatikáni iskolák emeléséhez a mennyire az egyház szükségletei megengedik, a péterfüllérek egy részével fog járulni, mert a hit fentartása Romában az egész katolikus világ érdeke. Egyttal a pápa felszólítja a római papságot és nemességet, hogy a vatikáni iskolákat segélyben részesítsék. S valóban a pápa a r. kath. iskolák fejlesztésének céljára 1879-re 100 ezer lirát adományozott magán pénztárából. A „Hon.“

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.